

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Lestyan Sándor*
Cím: *A nemzet temploma*

Forrás: *Ujság*

137

(Hely)

1938 IV. 10.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Olda)

Osztályozás

Tárgy

726.5

Hely

Mátyás templom

Idő

"11/19"

Személy

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

Székesvárosi házi nyomda 1927 - 1695

LESTYAN SÁNDOR RIPORTJA:

A nemzet temploma

1

Egy-két nap még, aztán a Nagyboldogasszony-ról elnevezett budavári koronázó főtemplom kőcsipkés tornya mellől lebontják az utolsó állványokat, a főkapu körül is leszédik a deszkákat és a gerendákat, a restaurálást, mely ki tudja hányadik, befejezik. Ritka és kivételes pillanatok azok, amikor gótikus templomépület ledobálja testéről az állványokat, melyek mint valami gigászi pókháló ölelik körül és szépségeit, nemes, ünnepi köntösét beszövik, eltakarják, mert az mindig javításra, toldozásra és foltozásra szorul. A magam részéről még sosem láttam csucsíves templomot állványok nélkül. sehol Európában s évek óta várom fenn a Várban a koronázótemplom ujjászületését. Most, az ünnepi év alkalmából, lehull róla a lepel, a várbeliek már nagyon izgatottak s egy buzgó fotográfus nap-nap után megjelenik Pestről, hogy ő legyen az első, aki a kibubózott templomot megörökíti.

2

Sokan Mátyás-templomnak nevezik, holott ez nem helyes. A templom ugyanis három nagy építészeti korszak, a román átmeneti s ahogy a

franciák nevezik a sugárzó és a lángoló gót stílus nagyszerűségeit egyesíti magában. Három királyunk, IV. Béla, Nagy Lajos és Mátyás uralkodói nagyságát örökíti meg egységes foglalatban az építkezés, mely jelen állapotában Schulek Frigyes zsenijét hirdeti, aki a megmaradt, régi alkatrészekből egységesen tudta megteremteni a nem egy korból való, háromféle szerkezetet az ujjáépítésnél. Külön kegye a gondviselésnek, hogy volt Schulek Frigyesünk, aki a művészi megoldás rendkívüli nehézségeit legyőzte. A XIII. század végéről való román átmeneti alapozás, a kimagasló középhajó, a két alacsony mellékhajó állt előtte, mint IV. Béla alkotása. De kifejezésre kellett juttatni a XIV. századbeli átalakításokat is, amikor a mellékhajóka nagy, csucsíves ablakkal a középső hajó magasságára emelték s ezzel áttértek a csarnoktemplomi szerkezetre, ami már Nagy Lajos király korának büszkesége. Schulek Frigyesnek ki kellett építeni a templom déli tornyát, a remek déli kapucsarnokot (amelyet a jezsuiták elfalaztak), a szentély északi falához csatlakozó Garakápolnát (amit most Szent Jobb kápolnának hívnak), ezek Mátyás király korának a XV. század végéről való emlékei. Egy-egy gyámkő, pillértöredék, ívrészlet maradt Schulek Frigyes számára mindenből. A régi kövek rejtélyét, ezer titkát ő megfejtette, gondos tanulmányozással felderítette, aztán álmódó lelkében egybeolvasz-

3

Akik mellette dolgozhattak, azt mesélik, hogy egy-egy régi töredéket heteken át vizsgált. A tenyerébe vette, rászegelte a nagyítóüveget, úgy fürkészte, nincs-e rajtuk nyoma faragásnak, vésésnek, karcolásnak, ékitésnek, ami IV. Béla, Nagy Lajos, vagy Mátyás király korából árul el valami újat, valami ismeretlent. Teljesen beleélte magát a régi kövek titkába, ő az volt csakugyan, aki előtt a régi kövek beszéltek, megszólaltak, a legparányibb töredéknek is volt mondanivalója a számára. Sirtak, panaszkodtak ezek a kövek. Török, tatár, német pusztítását, rombolását keseregték. Ő vizasztalta a köveket s mintha csak kortársra lett volna a középkori mestereknek: megteremtette a templom eredeti szépségeit. Sajnos, Szent István korából nem talált a régi maradványok között semmit. A budavári Nagyboldogasszony templom eredetéről, keletkezéséről biztosat senki sem tud mondani, de akik a történetével foglalkoztak, azt gyanítják, hogy az első magyar apostoli király alapította. A *Thuróczy krónikákban* csak annak van nyoma, hogy Budán Szent István idejében, az óbudai Péter Pál hajdani prépostság már régen nem létező temploma állt, de egy Mária templomnak is kellett lenni, ahol Szent Gellért püspököt eltemették. A püspökről ugyanis a névte-

totta a három külön stílust és egyöntetű szépséget adott az ujjáépített templomnak.

Vándor, ki elzarándokolsz, hogy a templom nemes szépségében szived-lelked megfürdessed. Gondolj Schulek Frigyesre, aki mint építőművész nemcsak statikával foglalkozott, nemcsak a kövek hordozó és támogató szerepét vizsgálta, de koruk és jelentőségük varázsát is istenadta teremtderejébe tudta olvasztani.

Ien karthausi barát legendájában ezt írja: „Tés-tét kedg ekkoron elészer temették el Pesten Bódog Asszony egyházában“. Ez a templom a mai Nagyboldogasszony elődje lehetett, ott kellett állnia, ahol a mostaninak, végigkísérte a nemzetet ezeréves multjában, azért mondtam, hogy a nemzet temploma.

4

Látott szép napokat és látta történelmünk leggyászosabb éveit. Mégis: mit mondjunk róla,

mit illik tudni róla egy ujságcikkbe foglalt ismertető keretében, mely több akar lenni a szükségzav emléktáblánál, mellyel a Tudományos Akadémia 1868-ban megtisztelte? Az emléktábla szerint bevándorolt németek vetették meg alapját. Arról okmányaink vannak, hogy IV. Béla király, a tatárjárás után, amikor a budai várat megépítette, a templomot már *ujjéemelte*, mégpedig fogadalomból, *ex voto*, a saját költségén. Több mint egy évszázadon át (1257—1392) áldatlan pereskedés folyt a templom körül, melyet a budai német polgárok maguknak követeltek, holott IV. Béla a kegyuri jogokat a margitszigeti apácákra ruházta. A török háborúk, vagy a nagy költségek vetettek véget a pernek, bizonyosat nem lehet tudni. Nagy Lajos és Zsigmond alatt boldogabb kor következett a templomra. A két uralkodó szent kötelességének tartotta, hogy díszét emelje, Mátyás király aztán betetőzte az ő munkájukat, tornyot emeltetett rá, a környékét is kiépítette, még kölépcsőket is vezetett fel hozzá a Duna partjáról, talán ugyanazon a helyen, ahol most a Halászbástya lépcsői kuszak fel a templomhoz, a Hunyadi János-út felől. Fényes ünnepségek színhelye volt Mátyás alatt a templom s

Közp.

nyomt. XY. sz. 22. sz.
 az ő idejében érkezett el egyik leggyászosabb napjához is, amikor a halott király koporsóját Bécsből Budára hozta a dunai hajó s mielőtt Székesfehérvárra vitték a gyászfogaton, itt ravalozták fel. A török uralom alatt az mentelle meg a végső pusztulástól, hogy *Szulejmán szultán* parancsára mecsetté alakították. Tornyáról ledobták a keresztet, melynek helyébe a félhold került. Az oltárait lerombolták, a szentképeket elhordták s a neve *Eski dschamisi* (nagy vagy ó-mecset) lett. A törökök alatt külsőjében sokat szenvedett, bár a törökök, mint mecsetet, óvták, javíttatták. Ha egy-egy rést kellett rajta betömni, egyszerűen lerombolták a mellékkápolnáját s annak köveiből feldozgatták. A gótikus ablakok üvegfestményei is a törökvilágnak estek áldozatul. Az üresen maradt ablakokat a muzulmánok egyszerűen befalazták. 1886-ban, a törökök kiűzése után, a templom előbb a ferencrendieké, majd a jezsuitáké. Egy évvel a visszafelé a zömök tornyot még löportárnak használták, az őrizetel megbízott katonák ki-be jártak a templomban, éjszaka is nyitva kellett tartani az őrsékváltás miatt s mivel a kapuja nyitva volt: a hajléktalanok és fedél nélküliek éjjeli menedékhelye lett. 1688-ban már a löportárat kitelepítették, négy oltár áll ismét a falak között és két kis harangja is van, az egyiket *Esterházy* Pál herceg, az ország nádora, a másodikat egy tábornok adományozta. A jezsuiták jobbról-balról hozzáépítik a maguk rendházát és papneveldéjét. 1723 husvétján, amikor a körmenet a Kálváriahegyről a Várba érkezett, tűzvész tombolt. Az egész Vár lángokban állt, a templom fedele leégett, a harangok megolvadtak. A fehérvári kapu melletti löportár légberepült egy zsarátnoktól, a robbanás ereje a templom-tornyot is ledöntötte, mely bezúzta az épület tetejét, maga alá temette a boltívet, a karzatot,

az orgonát s a templom egész belseje lángtenger lett. A derék páterek oltották a tüzet, egyik társuk, *Joanics György* oda is vezetett. Aztán nagy áldozatkészséggel mindent újjáépítettek.

5

A *Schulek* Frigyes-féle átalakításig a templom főbejárata felet erkély volt, melyen egyes alkalmakkor megjelentek a templom zenészei, így farsang utolsó estéjén is, a Szent Háromság-téren tartott körmenet alkalmából. Hasonló zenés ünnepséggel ment végbe a feltámaszti körmenet és harsogó zeneszó fogadta Szent György napjain az erkélyről Buda város újból megválasztott tanácsát, mikor a szemben lévő városházáról halálimára a templomba vonult. Amikor 1738-ban Budán pestis dühöngött, augusztus 31-től kezdve minden vasárnap és minden ünnepnapon estefelé megszólalt Nagyboldogasszony templomának erkélyén a lorettói litánia muzsikája. 1763-ban, június 28-án, föld-rengés pusztított Budán, háromszor reszketett meg a Várhegy s a templom boltíveiről nagy darabokban hullt le a vakolat, úgyhogy az éppen miséző papoknak menekülniök kellett. 1785-ben, *II. József*, a kalapos király uralkodása alatt, egy városi hivatalnok feljelentést tett az udvarhoz, hogy a templom értékes kincseit a budai városházán rejtegetik. (Árulkodhatott, a szerzetesrendek fel voltak oszlatva, templomaik kegszereit pedig állami raktárakba vitték, honnan a bécsi zálogházba kerültek árverésre.) A koronázó templom kincseit a feljelentés után Budán el kellett árverezni, tízezer és néhány forinton kótyavetyélték el nagyrészt bécsi kereskedők között. 1849-ben, amikor a magyar hőnvédek ostromolták Budavárát. *Görgey* parancsot adott, hogy a templomot kimélni

kell. De egy gránát, mely a Gellérthegyről jött, felrobbantotta a löporraktárat, a templom szentélyének falai megrepedtek s a tetőzet kigyuladt. *Rejther* József plébános vezetésével aztán eloltották a tüzet.

6

Ebben a templomban kiáltották ki királlyá *Vencelt, Róbert Károlyt*, itt koronázták meg *Ulászlót, I. Ferencet*, itt koronázták meg 1867 június 8-án *Ferenc Józsefet Erzsébet királynővel* együtt és *Károly királyt Zita királynővel*. *Ferenc József* uralkodásának 25-ik évfordulóján rendelte el a templom és a Mátyás-torony újjáépítését. 1878-ban kezdte el *Schulek* Frigyes a munkát és 1896-ban, a milleneumra fejezte be. Egy millió és hatszázezer forintba került Nagyboldogasszony templomának felépítése. *Schulek* évenként százezer forintot költetett. A keret, mellyel dolgoznia kellett, a feladat nagyságát tekintve, szegényes volt, de az eredmény annál gazdagabb. Ha meggondoljuk: a régi templomból nem maradt ránk semmi és mégis megvan belőle minden, ami a nemzet templomává emeli.